

toj iluziji — krajnje neutralni znanstveni tekst i jezik — autoricama je preostalo da potraže primjere, prije svega, u enciklopedijama i u knjigama koje imaju status priručne udžbeničke literature, a ne npr. u člancima tekućih stručnih časopisa. Time je stručni tekst zahvaćen, uglavnom, na jednoj svojoj razini — na razini tumačenja ili znanstvenoga opisa, a izbjegla se razina komentiranja (dijalog različitih gledišta) koja stručni tekst oblikuje kao raspravu. To je ono što je u tom žanru najvrednije i što najviše potiče intelektualnu aktivnost i pisca i čitaoca, ono što mladim ljudima u procesu obrazovanja najviše treba, ako želimo da se u nastavi stranog i/ili materinskog jezika oni razvijaju kao bića koja angažirano govore i misle, koja na vrijednosne sudove odgovaraju vrijednosnim sudovima, koja na argumentaciju odgovaraju argumentacijom, a ne samo kao sugovornike na kojima je da svladaju osnovne znanstvene i jezične činjenice, da analiziraju tekst takav kakav jest, da ga prime na znanje i da pri tom šute. Ukratko, poželjni bi bili nadasve problematski tekstovi, kao npr. predložak pod naslovom »How Scientific is Sociology?«. Nije slučajno da takvih ima znatno manje i da ih autoricama nije bilo jednostavno naći. No, uvijek se mogu u samoj nastavnoj praksi udžbeniku naknadno dodati.

Dragoljub Veličković

Dr RADMILO MAROJEVIĆ, *GRAMATIKA RUSKOG JEZIKA*, Beograd
Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1983, str. 1—344

Gramatika ruskog jezika Radmila Marojevića predstavlja delo u kome su na veoma uspešan način primenjeni funkcionalni metod, konfrontativni (kontrastivni) metod i metod selektivnog prezentiranja jezičkih činjenica u skladu s njihovom frekventnošću i značajem za produktivno i receptivno učenje jezika. Po svojoj nameni i načinu obrade gramatičkog sistema i njegovih komponenti, ovo je pedagoška gramatika, rađena kao priručnik za učenje i nastavu ruskog jezika u srpskohrvatskoj sredini. U teorijskom pogledu odražava savremeno stanje nauke o ruskom jeziku, sadržano u novim naučnim gramatikama, pre svega u *Ruskoj gramatici AN SSSR-a* (Moskva, 1980) i u *Ruskoj gramatici* Čehoslovačke akademije nauka (Prag, 1979). Oslanjajući se takođe, na dosadašnje rezultate jugoslovenske rusistike, na najbolje tradicije naše gramatičke misli, a pre svega na *Gramatiku ruskog jezika—Oblici Radovana Košutića*, autor je stvaralački primenio rezultate konfrontativne (kontrastivne) gramatike ruskog i srpsko-hrvatskog jezika i rezultate teorije i prakse prevođenja, onih oblasti u kojima je i sam dao značajan doprinos. Zbog svega toga može se reći da pojava Marojevićeve školske *Gramatike* predstavlja značajan datum u našoj rusistici, posebno s gledišta nastave ruskog jezika u srpskohrvatskoj sredini.

Gramatika Radmila Marojevića je prva kontrastivna gramatika ruskog i srpskohrvatskog jezika u kojoj se fonološki i gramatički sistem ruskog jezika

opisuje u poređenju sa srpskohrvatskim. Poređenje obuhvata kako pojave koje imaju sistemsko-kategorijalni karakter, tako i pojave koje se tiču funkcionisanja elemenata gramatičkog sistema u stvarnom kontekstu. Poređenje se daje u jednim slučajevima opisno, a u drugim putem odabiranja karakterističnih primera i njihovih prevoda. Kontrastivni metod je uticao i na način opisivanja gradiva pa su detaljnije obrađene one oblasti u kojima se ruski i srpskohrvatski jezik tipološki razlikuju. Ilustrativni primeri su odlično odabrani, uglavnom su iz osnovnog leksičkog fonda, i dobro je što se paralelno navode i srpskohrvatski prevodi.

Značajno je istaći da su u *Gramatici* primeri, kojima se ilustruju gramatička objašnjenja, uzimani iz živog leksičkog fonda sadržanog u leksičkom i leksičko-gramatičkom minimumu za srednju školu. U tom pogledu autor se služio najboljim jednojezičnim i dvojezičnim rečenicama u kojima se daju najpotrebnije reči i njihova značenja prema kriterijumima aktuelnosti pojma koji reč izražava, frekventnosti upotrebe reči u savremenom jeziku, sposobnosti reči da ulaze u sintagmatske veze sa drugim rečima i mogućnosti građenja novih reči od date reči.

Marojevićeva *Gramatika* je jedna od retkih, moderno koncipiranih funkcionalnih gramatika ruskog jezika. U ovom pogledu ona predstavlja prirodnu sponu sa *Gramatikom ruskog jezika za osnovnu školu* istog izdavača, koja je takođe rađena uz primenu funkcionalnog metoda. Ono što se odmah primećuje je činjenica da autor formalnogramatički aspekt ne zamenjuje funkcionalnogramatičkim, nego ih srećno spaja i nadograđuje, tako da se čuva celovita slika gramatičkog sistema ruskog jezika. Paradigmatički aspekt gramatičkog opisa dopunjuje se sintagmatskim aspektom, sa ukazivanjem na leksičke (ponekad i tvorbene) okvire upotrebe. Gramatički sistem se povezuje ne samo s leksikom, nego i sa fonološkim sistemom. Autor također uzima u obzir specifičnosti ruske grafije i pravopisa pa u *Gramatici* ukazuje na tvrdoću—mekoću završnog suglasnika osnove i na akcentovanost—neakcentovanost nastavaka, kao na bitna fonološka obeležja svakog tipa promene. Tradicionalna stroga podela na morfologiju i sintaksu ovde je zamenjena njihovim funkcionalnim prožimanjem.

Gradivo je raspoređeno prema morfološko-sintaksičkim kategorijama, tako da prvo dolaze vrste reči i kategorije reči prema oblicima promene i funkcije (imenice, pridevi, kratki pridevi, priloz, predikativi, stepeni poređenja, brojevi, zameničke reči, glagoli, glagolski pridevi, glagolski priloz), zatim se opisuju članovi rečenice (subjekat, predikat, objekat, adverbijal, atribut), prosta rečenica i složena rečenica. Prema tome, u ovom udžbeniku kao kompoziciona osnova uzeto je opisivanje gramatičkog sistema, polazeći od oblika i sintaksičkih jedinica prema značenju i funkciji. Način opisivanja i sistem međusobnih upućivanja, međutim, omogućava usvajanje gramatičkog sistema ruskog jezika u poređenju sa srpskohrvatskim, polazeći od gramatičkih funkcija i od određenih pojmovno-semantičkih kategorija prema gramatičkim sredstvima za njihovo izražavanje.

Kompozicija udžbenika je jednostavna: *Uvod* (str. 9—10), *Fonološki sistem ruskog jezika u poređenju sa srpskohrvatskim* (str. 11—30), *Gramatički sistem ruskog jezika u poređenju sa srpskohrvatskim* (str. 31—335), prilog *O građenju reči u ruskom jeziku u poređenju sa srpskohrvatskim* (str. 336—339). Na početku knjige je *Predgovor* (str. 3—4), u kome su izloženi osnovni principi iz-

rade *Gramatike* i njena namena, a na kraju je *Indeks* (str. 341—343), koji obuhvata gramatičke reči, tj. predloge (i padeže bez predloga), veznike i rečce.

Ima u ovoj *Gramatici* značajnih novina i u podeli reči na vrste i kategorije reči, kao i u podeli vrsta reči na deklinacione i konjugacione tipove.

Sa aspekta savremenog ruskog književnog jezika sve imenice su podeljene na tri deklinacije, u okviru deklinacija dele se prema rodu, a u okviru roda prema tvrdoći—mekoći završnog suglasnika osnove. Posebno se obrađuju imenice nulte deklinacije, pluralia tantum i pridevske reči u imeničkoj funkciji.

U kategoriji prideva izdvajaju se pridevska, zamenička, mešovita i nulta deklinacija. S pridevima se obrađuju imena po ocu i osnovni tipovi ruskih prezimena, pošto su ove dve antroponimske kategorije tvorbeno-semantički tesno povezane s pridevima.

U kategoriji glagola izdvojeni su glagoli prve i druge konjugacije, kao i glagoli s neregularnom konjugacijom, a u okviru ove primarne podele izdvajaju se produktivne i neproduktivne vrste.

Kratki pridevi su izdvojeni od prideva i obrađeni u posebnom odeljku. Time autor naglašava njihov specifičan položaj u ruskom gramatičkom sistemu i tipološku razliku između ove kategorije u ruskom i prideva neodređenog vida u srpskohrvatskom jeziku. Lepo su istaknute razlike u sintaksičkoj funkciji kratkih i dugih prideva, s jedne strane, i naših prideva određenog i neodređenog vida, s druge strane. Detaljno su opisana osnovna značenja kratkih prideva, sa primerima iz osnovnog leksičkog fonda.

Prvi put se u našim gramatikama ruskog jezika obrađuju predikativi kao vrsta reči. Opisane su gramatičke odlike predikativa i njihova osnovna značenja, sa navedenim primerima iz osnovnog rečničkog fonda.

Pažnju privlače, kad je reč o načinu obrade vrsta reči, i dva sintetička odeljka. Odeljak *Stepeni poređenja* obuhvata sve vrste reči koje imaju ovaj tip promene (duge prideve, kratke prideve, priloge i predikative), ali sa njihovim jasnim razlikovanjem pri obradi. Takođe se ukazuje na atributivne i predikativne oblike poređenja. Ovakav način obrade ima puno i teorijsko i didaktičko opravdanje, jer isti oblik može da se odnosi na različite vrste reči. Odeljak *Zameničke reči* obuhvata, pored imeničkih i pridevskih zamenica, zameničke priloge i zameničke brojeve. Autor se očigledno pridržava tumačenja da podela na zameničke i nezameničke reči seče primarnu podelu na vrste reči. U odeljku se ukazuje i na zameničke rečce i veznike, čime se upotpunjava predstava o sistemu zameničkih reči u ruskom jeziku. Ovakav prikaz zameničkih reči ima, takođe, svoje metodičko i teorijsko opravdanje. Pažnju privlači i podela zameničkih reči na lične i prisvojene, upitne, određene, neodređene i odrične. U okviru određenih zameničkih reči, autor izdvaja pokazne zameničke reči, zameničke reči s alternativnim značenjem, zameničke reči s identifikacionim značenjem i zameničke reči sa značenjem generalizacije, što je takođe novo.

Kontrastivni metod naročito dolazi do izražaja u sledećim pododeljcima: Osnovne razlike u upotrebi osnovnih brojeva u ruskom i srpskohrvatskom jeziku (str. 132—135), Osnovne razlike u upotrebi rednih brojeva u ruskom i srpskohrvatskom jeziku (str. 135—137), Razlike u upotrebi glagolskog vida u ruskom i srpskohrvatskom jeziku (str. 200—202), Razlike u upotrebi povratnih glagola u ruskom i srpskohrvatskom jeziku (str. 203—206), Glagoli kretanja (str. 206—216) i dr. U ovakvim delovima udžbenika najbolje se pokazuju autorovi istraživački rezultati.

Za razliku od drugih gramatika, u kojima se u različitim poglavljima govori o značenjima padeža, predloga, priloga, o glagolskoj rekciji i rečeničnim članovima, u Marojevićevoj *Gramatici* ovi su aspekti funkcionalno objedinjeni i vrlo pregledno kontrastivno osvetljeni u obimnom odeljku *Članovi rečenice* (str. 230—290). U ovom odeljku naročito se ubedljivo pokazuju prednosti funkcionalnog metoda i načina na koji autor ovaj metod primenjuje.

Vrlo je značajan odeljak *Prosta rečenica* (str. 291—317) koji obuhvata one tipove rečenica koji imaju posebnu formalnu strukturu i posebno značenje i u kojima se ogledaju bitne razlike između ruskog i srpskohrvatskog jezika. Za nastavu će biti od izuzetne koristi upitne rečenice, bezlične rečenice, neodređenolične rečenice, uopštenolične rečenice, kao i odrične rečenice, sa brojnim i karakterističnim primerima. Prvi put u gramatikama ovoga tipa izdvajaju se posesivne rečenice, koje se po formalnoj strukturi dele na četiri grupe: 1. Konstrukcije sa glagolom *быть* (i oblicima *есть*, *нет* u sadašnjem vremenu), 2. Konstrukcije sa glagolom *быть* (bez oblika *есть*, *нет* u sadašnjem vremenu), 3. Konstrukcija sa glagolom *иметь*, 4. Konstrukcije sa glagolom *принадлежать*. S obzirom na tipološku prirodu ruskog jezika, obrada posesivnih rečenica u Marojevićevoj *Gramatici* imaće i teorijski i praktični značaj.

Pregledno je obrađena i složena rečenica sa osnovnim veznicima u nezavisno-složenoj i u zavisno-složenoj rečenici.

Gramatika ruskog jezika Radmila Marojevića predstavlja lep doprinos naše rusistike gramatičkoj misli o ruskom jeziku i značajan doprinos našoj udžbeničkoj literaturi i nastavnoj praksi u srednjoj školi i u usmerenom obrazovanju uopšte.

Đorđe Vidanović

NAUM DIMITRIJEVIĆ (prir.), *JEZIK I MOZAK*, Izbor priloga iz neurolingvistike, Poseban otisak iz časopisa *Putevi*, br. 1—2, Banjaluka, 1982, str. 92.

Gledajući pred sobom ovaj omaleni skup tekstova iz neurolingvistike, ne mogu a da se ne zapitam zašto je tako omaleni i nepotpun. Međutim, čitalac će pogrešno shvatiti moju prvu rečenicu ako pomisli da je sud o vrednosti samog poduhvata negativan. Ne, zborniku *Jezik i mozak* mogu uputiti samo reči pohvale a njegovi nedostaci su jedino plod suženosti priređivačkog prostora.

Upravo bih ovim pitanjem i započeo svoj prilog. Možda nije uputno lamentirati nad poslovičnim nerazumevanjem uređivačkih saveta, namrgođenih urednika i neažurne dogovaračke politike u izdavačkom poslu. Međutim, kako stvari danas stoje, u naukama koje se ovako ili onako bave problemima jezika, situacija traži lament. Posebno je tako stanje u domenu neurolingvističke discipline koja je svojevrsni *mélange* neurologije, psihologije i lingvistike (svakako ne mislim da je baš navedeni red potreban). Verovatno se na prste